

130 năm thành lập tỉnh Hòa Bình

LỜI GIỚI THIỆU

Trong suốt chiều dài lịch sử dựng nước và giữ nước, các thế hệ cha ông trên mảnh đất Hòa Bình đã sáng tạo, lưu giữ, chắt lọc và để lại cho hôm nay một kho tàng di sản văn hóa đặc sắc. Ngay từ thời Tiên sử, Hòa Bình đã là một trong những trung tâm của nền văn hóa thời đại Đá mới - nền "Văn hóa Hòa Bình" nổi tiếng trong khu vực và trên thế giới. Chính nền văn hóa này đã đặt dấu mốc quan trọng cho sự mở đầu và phát triển rực rỡ của thời kỳ Đá Mới với sự phát triển của nhiều nền văn hóa sau này như Văn hóa Bắc Sơn, Văn hóa Sa Huỳnh... Hòa Bình cũng là quê hương của nền văn hóa, văn minh Việt cổ (hay còn gọi là văn hóa Việt - Mường chung) và kế tục đến ngày nay là văn hóa dân tộc Mường đậm nét.

Ngày nay, nói đến "Văn hóa Hòa Bình" là nhắc đến một nền văn hóa đa dạng, giàu bản sắc của cộng đồng các dân tộc ở Hòa Bình. Đến nay, Hòa Bình có 7 dân tộc anh em, trong đó dân tộc Mường chiếm hơn 60% dân số của tỉnh. Văn hóa các dân tộc phong phú và độc đáo góp phần tạo nên nền văn hóa Hòa Bình đầy bản sắc. Mặc dù còn nhiều khó khăn, tỉnh Hòa Bình đã và đang nỗ lực nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của đồng bào các dân tộc, đồng thời giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa các dân tộc trên quê hương Hòa Bình.

Lập thành tích chào mừng kỷ niệm 125 năm thành lập tỉnh; 20 năm ngày tái lập tỉnh Hòa Bình và lễ hội văn hóa Công chiêng tỉnh lần thứ I, năm 2011, ngày 13 tháng 7 năm 2011, tại Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch tỉnh Hòa Bình, Ban tổ chức, Ban giám khảo cuộc thi "Tìm hiểu 125 năm thành lập tỉnh Hòa Bình" đã tổ chức Hội nghị triển khai phát động cuộc thi trong toàn tỉnh. Đây là cuộc thi có quy mô lớn nhằm ôn lại những chặng đường lịch sử vẻ vang, những truyền thống cách mạng của nhân dân các dân tộc tỉnh Hòa Bình qua 125 năm đấu tranh giành độc lập tự do, xây dựng và trưởng thành. Đặc biệt là nâng cao nhận thức cách mạng, ý thức

130 năm thành lập tỉnh Hòa Bình

chính trị, khơi dậy lòng tự hào dân tộc, tinh thần yêu quê hương, đất nước đối với thế hệ trẻ tỉnh Hòa Bình trong giai đoạn hiện nay.

Hưởng ứng cuộc thi "Tìm hiểu lịch sử 125 năm thành lập tỉnh Hòa Bình", chúng tôi đã cố gắng đọc sách báo, sưu tầm và nghiên cứu nhiều nguồn tài liệu để trả lời một cách tương đối đầy đủ nội dung câu hỏi 1 của cuộc thi: "*Bạn hiểu về “Nền văn hoá Hoà Bình” như thế nào? “Mo Mường”, “Ăm ệt” là sử thi của dân tộc nào ở tỉnh Hoà Bình?*". Tuy nhiên, do tính chất rộng lớn, phức tạp của các nguồn tài liệu, thời gian sưu tầm, nghiên cứu có hạn nên câu trả lời của chúng tôi không tránh khỏi sai sót. Chúng tôi rất mong nhận được ý kiến đóng góp quý báu từ Ban tổ chức và đông đảo bạn đọc để câu trả lời của chúng tôi hoàn thiện và thấu đáo hơn.

Phòng Bảo vệ chính trị - Công an tỉnh Hòa Bình.

NỀN VĂN HÓA HÒA BÌNH

KHÁI NIỆM "VĂN HÓA" VÀ "VĂN HÓA HÒA BÌNH"

I) KHÁI NIỆM "VĂN HÓA":

Trước hết, để hiểu "Văn hóa Hòa Bình" một cách đầy đủ và trọn vẹn, chúng tôi cho rằng cần phải tìm hiểu định nghĩa tương đối đầy đủ về "Văn hóa". Có thể nói, văn hóa là khái niệm mang nội hàm rộng với rất nhiều cách hiểu khác nhau, liên quan đến mọi mặt đời sống vật chất và tinh thần của con người. Nghĩa ban đầu của văn hóa trong tiếng Hán là những nét xăm mình qua đó người khác nhìn vào để nhận biết và phân biệt mình với người khác, biểu thị sự quy nhập vào thần linh và các lực lượng bí ẩn của thiên nhiên, chiếm lĩnh quyền lực siêu nhiên. Theo bộ Từ Hải (bản năm 1989) thì văn hóa vốn là một cách biểu thị chung của hai khái niệm văn trị và giáo hóa. Theo ngôn ngữ của phương Tây, từ tương ứng với văn hóa của tiếng Việt (culture trong tiếng Anh và tiếng Pháp, kultur trong tiếng Đức,...) có

Thư viện tỉnh Hòa Bình sưu tầm và giới thiệu.

130 năm thành lập tỉnh Hòa Bình

nguồn gốc từ các dạng của động từ Latin colere là colo, colui, cultus với hai nghĩa: nghĩa thứ nhất là giữ gìn, chăm sóc, tạo dựng trong trồng trọt; nghĩa thứ hai là cầu cúng.

Trong cuộc sống hàng ngày, văn hóa thường được hiểu là văn học, nghệ thuật như thơ ca, mỹ thuật, sân khấu, điện ảnh... Các "trung tâm văn hóa" có ở khắp nơi chính là cách hiểu này. Một cách hiểu thông thường khác: văn hóa là cách sống bao gồm phong cách ẩm thực, trang phục, cư xử và cả đức tin, tri thức được tiếp nhận... Vì thế chúng ta nói một người nào đó là văn hóa cao, có văn hóa hoặc văn hóa thấp, vô văn hóa.

Trong nhân loại học và xã hội học, khái niệm văn hóa được đề cập đến theo một nghĩa rộng nhất. Văn hóa bao gồm tất cả mọi thứ vốn là một bộ phận trong đời sống con người. Văn hóa không chỉ là những gì liên quan đến tinh thần mà bao gồm cả vật chất. Văn hóa liên kết với sự tiến hóa sinh học của loài người và nó là sản phẩm của người thông minh (homo sapiens). Trong quá trình phát triển, tác động sinh học hay bản năng dần dần giảm bớt khi loài người đạt được trí thông minh để định dạng môi trường tự nhiên cho chính mình. Đến lúc này, bản tính con người không còn mang tính bản năng mà là văn hóa. Khả năng sáng tạo của con người trong việc định hình thế giới hơn hẳn bất kỳ loài động vật nào khác và chỉ có con người dựa vào văn hóa hơn là bản năng để đảm bảo cho sự sống còn của chủng loài mình. Con người có khả năng hình thành văn hóa và với tư cách là thành viên của một xã hội, con người tiếp thu văn hóa, bảo tồn nó đồng thời truyền đạt nó từ thế hệ này sang thế hệ khác. Việc cùng có chung một văn hóa giúp xác định nhóm người hay xã hội mà các cá thể là thành viên.

Có nhiều định nghĩa khác nhau về văn hóa, mỗi định nghĩa phản ánh một cách nhìn nhận và đánh giá khác nhau. Ngay từ năm 1952, hai nhà nhân loại học Mỹ là Alfred Kroeber và Clyde Kluckhohn đã từng thống kê có tới 164 định nghĩa khác nhau về văn hóa trong các công trình nổi tiếng thế giới. Văn hóa được đề cập

---

Thư viện tỉnh Hòa Bình sưu tầm và giới thiệu.

130 năm thành lập tỉnh Hòa Bình

đến trong nhiều lĩnh vực nghiên cứu như dân tộc học, nhân loại học (theo cách gọi của Mỹ hoặc dân tộc học hiện đại theo cách gọi của châu Âu), dân gian học, địa văn hóa học, văn hóa học, xã hội học,...và trong mỗi lĩnh vực nghiên cứu đó định nghĩa về văn hóa cũng khác nhau. Các định nghĩa về văn hóa nhiều và cách tiếp cận khác nhau đến nỗi ngay cả cách phân loại các định nghĩa về văn hóa cũng có nhiều. Một trong những cách đó phân loại các định nghĩa về văn hóa thành những dạng chủ yếu sau đây:

- Về mặt thuật ngữ khoa học: Văn hóa được bắt nguồn từ chữ Latinh "Cultus" mà nghĩa gốc là gieo trồng, được dùng theo nghĩa Cultus Agri là "gieo trồng ruộng đất" và Cultus Animi là "gieo trồng tinh thần" tức là "sự giáo dục bồi dưỡng tâm hồn con người". Theo nhà triết học Anh Thomas Hobbes (1588-1679): "Lao động giành cho đất gọi là sự gieo trồng và sự dạy dỗ trẻ em gọi là gieo trồng tinh thần".
- Các định nghĩa miêu tả: định nghĩa văn hóa theo những gì mà văn hóa bao hàm, chẳng hạn nhà nhân loại học người Anh Edward Burnett Tylor (1832 - 1917) đã định nghĩa văn hóa như sau: văn hóa hay văn minh hiểu theo nghĩa rộng trong dân tộc học là một tổng thể phức hợp gồm kiến thức, đức tin, nghệ thuật, đạo đức, luật pháp, phong tục, và bất cứ những khả năng, tập quán nào mà con người thu nhận được với tư cách là một thành viên của xã hội.
- Các định nghĩa lịch sử: nhấn mạnh các quá trình kế thừa xã hội, truyền thống dựa trên quan điểm về tính ổn định của văn hóa. Một trong những định nghĩa đó là của Edward Sapir (1884 - 1939), nhà nhân loại học, ngôn ngữ học người Mỹ: văn hóa chính là bản thân con người, cho dù là những người hoang dã nhất sống trong một xã hội tiêu biểu cho một hệ thống phức hợp của tập quán, cách ứng xử và quan điểm được bảo tồn theo truyền thống.

130 năm thành lập tỉnh Hòa Bình

- Các định nghĩa chuẩn mực: nhấn mạnh đến các quan niệm về giá trị, chẳng hạn William Isaac Thomas (1863 - 1947), nhà xã hội học người Mỹ coi văn hóa là các giá trị vật chất và xã hội của bất kỳ nhóm người nào (các thiết chế, tập tục, phản ứng cư xử,...).
- Các định nghĩa tâm lý học: nhấn mạnh vào quá trình thích nghi với môi trường, quá trình học hỏi, hình thành thói quen, lối ứng xử của con người. Một trong những cách định nghĩa như vậy của William Graham Sumner (1840 - 1910), viện sỹ Mỹ, giáo sư Đại học Yale và Albert Galloway Keller, học trò và cộng sự của ông là: Tổng thể những thích nghi của con người với các điều kiện sinh sống của họ chính là văn hóa, hay văn minh...Những sự thích nghi này được bảo đảm bằng con đường kết hợp những thủ thuật như biến đổi, chọn lọc và truyền đạt bằng kế thừa.
- Các định nghĩa cấu trúc: chú trọng khía cạnh tổ chức cấu trúc của văn hóa, ví dụ Ralph Linton (1893 - 1953), nhà nhân loại học người Mỹ định nghĩa:
a. Văn hóa suy cho cùng là các phản ứng lặp lại ít nhiều có tổ chức của các thành viên xã hội; b. Văn hóa là sự kết hợp giữa lối ứng xử mà các thành tố của nó được các thành viên của xã hội đó tán thành và truyền lại nhờ kế thừa.
- Các định nghĩa nguồn gốc: định nghĩa văn hóa từ góc độ nguồn gốc của nó, ví dụ định nghĩa của Pitirim Alexandrovich Sorokin (1889 - 1968), nhà xã hội học người Mỹ gốc Nga, người sáng lập khoa Xã hội học của Đại học Harvard: Với nghĩa rộng nhất, văn hóa chỉ tổng thể những gì được tạo ra, hay được cải biến bởi hoạt động có ý thức hay vô thức của hai hay nhiều cá nhân tương tác với nhau và tác động đến lối ứng xử của nhau.
- Năm 2002, UNESCO đã đưa ra định nghĩa về văn hóa như sau: Văn hóa nên được đề cập đến như là một tập hợp của những đặc trưng về tâm hồn, vật chất, tri thức và xúc cảm của một xã hội hay một nhóm người trong xã hội và

130 năm thành lập tỉnh Hòa Bình

nó chứa đựng, ngoài văn học và nghệ thuật, cả cách sống, phương thức chung sống, hệ thống giá trị, truyền thống và đức tin.

Ở Việt Nam, các nhà khoa học cũng đưa ra rất nhiều định nghĩa về văn hóa, có thể lấy một số ví dụ như sau:

+ Theo Đại từ điển tiếng Việt của Trung tâm Ngôn ngữ và Văn hóa Việt Nam - Bộ Giáo dục và đào tạo, do Nguyễn Như Ý chủ biên, NXB Văn hóa – Thông tin, xuất bản năm 1998, thì: “Văn hóa là những giá trị vật chất, tinh thần do con người sáng tạo ra trong lịch sử”.

+ Trong Từ điển tiếng Việt của Viện Ngôn ngữ học, do NXB Đà Nẵng và Trung tâm Từ điển học xuất bản năm 2004 thì đưa ra một loạt quan niệm về văn hóa:

-Văn hóa là tổng thể nói chung những giá trị vật chất và tinh thần do con người sáng tạo ra trong quá trình lịch sử.

-Văn hóa là những hoạt động của con người nhằm thỏa mãn nhu cầu đời sống tinh thần (nói tổng quát);

-Văn hóa là tri thức, kiến thức khoa học (nói khái quát);

-Văn hóa là trình độ cao trong sinh hoạt xã hội, biểu hiện của văn minh;

-Văn hóa còn là cụm từ để chỉ một nền văn hóa của một thời kỳ lịch sử cổ xưa, được xác định trên cơ sở một tổng thể những di vật có những đặc điểm giống nhau, ví dụ Văn hóa Hòa Bình, Văn hóa Đông Sơn

+Trong cuốn Xã hội học Văn hóa của Đoàn Văn Chúc, Viện Văn hóa và NXB Văn hóa - Thông tin, xuất bản năm 1997, tác giả cho rằng: Văn hóa – vô sở bất tại: Văn hóa - không nơi nào không có! Điều này cho thấy tất cả những sáng tạo của con người trên nền của thế giới tự nhiên là văn hóa; nơi nào có con người nơi đó có văn hóa.

+Trong cuốn Tìm về bản sắc văn hóa Việt Nam, PGS.TSKH Trần Ngọc Thêm cho rằng: Văn hóa là một hệ thống hữu cơ các giá trị vật chất và tinh thần do

---

Thư viện tỉnh Hòa Bình sưu tầm và giới thiệu.

130 năm thành lập tỉnh Hòa Bình

con người sáng tạo và tích lũy qua quá trình hoạt động thực tiễn, trong sự tương tác giữa con người với môi trường tự nhiên và xã hội của mình.

Như vậy, có thể thấy rằng: Văn hóa là tất cả những giá trị vật thể do con người sáng tạo ra trên nền của thế giới tự nhiên. Văn hóa là sản phẩm của loài người, văn hóa được tạo ra và phát triển trong quan hệ qua lại giữa con người và xã hội. Song, chính văn hóa lại tham gia vào việc tạo nên con người, và duy trì sự bền vững và trật tự xã hội. Văn hóa được truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác thông qua quá trình xã hội hóa. Văn hóa được tái tạo và phát triển trong quá trình hành động và tương tác xã hội của con người. Văn hóa là trình độ phát triển của con người và của xã hội được biểu hiện trong các kiểu và hình thức tổ chức đời sống và hành động của con người cũng như trong giá trị vật chất và tinh thần mà do con người tạo ra.

Văn hóa là bao gồm tất cả những sản phẩm của con người, và như vậy, văn hóa bao gồm cả hai khía cạnh: văn hóa tinh thần và văn hóa vật chất. Văn hóa tinh thần hay còn gọi là văn hóa phi vật chất là những ý niệm, tín ngưỡng, phong tục, tập quán, giá trị, chuẩn mực,... tạo nên một hệ thống. Hệ thống đó bị chi phối bởi trình độ của các giá trị, đôi khi có thể phân biệt một giá trị bản chất. Chính giá trị này mang lại cho văn hóa sự thống nhất và khả năng tiến hóa nội tại của nó. Ngoài các yếu tố phi vật chất như giá trị, tiêu chuẩn,... nền văn hóa còn bao gồm tất cả những sáng tạo hữu hình của con người mà trong xã hội học gọi chung là đồ tạo tác. Những con đường, tòa cao ốc, đền đài, phương tiện giao thông, máy móc thiết bị...đều là đồ tạo tác. Văn hóa vật chất và phi vật chất liên quan chặt chẽ với nhau. Khảo sát một nền văn hóa có thể thấy văn hóa vật chất phản ánh những giá trị văn hóa mà nền văn hóa đó coi là quan trọng. Ở các nước Hồi giáo, công trình kiến trúc đẹp nhất và hoành tráng nhất thường là thánh đường trong khi ở Mỹ, nó lại là trung tâm thương mại. Văn hóa vật chất còn phản ánh công nghệ hiểu theo khái niệm xã hội học là sự áp dụng kiến thức văn hóa vào sinh hoạt trong môi trường tự nhiên.

130 năm thành lập tỉnh Hòa Bình

Tháp Eiffel phản ánh công nghệ cao hơn tháp truyền hình Hà Nội. Ngược lại, văn hóa vật chất cũng làm thay đổi những thành phần văn hóa phi vật chất.

II) VĂN HÓA HÒA BÌNH LÀ GÌ?

Như vậy, khi nói đến "Văn hóa Hòa Bình", chúng ta có thể hiểu theo hai nghĩa:

- Thứ nhất, "Văn hóa Hòa Bình" được hiểu là một nền văn hóa cổ đại thuộc thời Đồ đá cũ sang Đồ đá mới (cách ngày nay 34.100 năm, kéo dài đến 2.000 năm trước Công Nguyên). Trên vùng đất xen núi đá vôi, thuộc phía Tây châu thổ ba con sông lớn thuộc Bắc Bộ Việt Nam, và với không gian rộng lớn, tiêu biểu cho cả vùng Đông Nam Á và Nam Trung Quốc. Để phân biệt, chúng tôi gọi "Văn hóa Hòa Bình" theo nghĩa này là Văn hóa Hòa Bình cổ đại.
- Thứ hai, "Văn hóa Hòa Bình" cũng được hiểu là một nền văn hóa đa dân tộc, trong đó dân tộc Mường chiếm một tỉ lệ khá lớn tới hơn 60% dân số. Văn hoá Mường và những nền văn hoá khác đã tập hợp lại và làm nên những nét riêng của văn hoá Hoà Bình. Bản sắc văn hoá Hoà Bình bao gồm: Văn hoá Trống Đồng, văn hoá Công Chiêng, các trường ca, văn hoá ăn, ở, mặc cùng các loại hình văn hoá khác. Để phân biệt, chúng tôi gọi "Văn hóa Hòa Bình" theo nghĩa này là Văn hóa Hòa Bình đương đại.

(Còn nữa)